

Danske Kirkelevninger fra Middelalderen.

(Meddelte af C. J. Brandt.)

Når her mellem "Samlinger til Danmarks Kirkehistorie" optages *Oversættelser* af det romerske Litani, og Davids syv Bods-Psalmer efter Vulgata, vil det måske ikke være overflødigt, kortelig at gjøre rede for det Synspunkt, hvorfra Meddelelsen har troet, at de her kunde hævde deres Plads.

Kildeskrifterne til Kirkens Historie, i Almindelighed såvelsom hos et enkelt Folk, vil passende kunde henføres til to Hovedafdelinger: de i ængere Forstand historiske, som fortælle Begivenheder eller stadfæste enkelte Kjendsgjæringer, og hvad der overhovedet mere skildre Ydresiden af det kristelige Liv; og dernæst de i hvilke vi mere umiddelbart må søge Kundskaben om en given Tids Tro og Bekjendelse, samt dens kristelige Oplysning. Denne sidste Klasse vil da nærmest omfatte Liturgi og Theologi, altså dels de Bøger, som have været brugte ved den offentlige Gudsdyrkelse, dels hvad enkelt Mand med større eller mindre Bifald har lært. De *theologiske* Skrifters *historiske* Betydning beror naturligvis på den Indgang deres Lærdom har fundet; og det er en Fejl, som ikke hører til de sjældne, at belemre Kirkehistorien med alleslags Griller som ere opkomne i en eller anden Mesters Hoved, der paa sit Sted kunne være kuriøse nok, men som oftest ikke betyde mere i Kirkens Historie end det Råd Gert Bundtmager vilde hviske Kurfyrsten af Maints i Ørene. Det følger af sig selv, at det samme gjælder

tildels om de *liturgiske*; at deres historiske Betydning beror på hvorvidt de have været brugte, og om de kunne siges at være Udtrykket for en Tids, et Folks, eller et Samfunds Måde at dyrke Gud på. Isåfald høre de blandt Kirkehistoriens vigtigste Kilder. *Liturgisk* tages da som et Fællesnavn i en vid Betydning, så derunder regnes ikke blot alt hvad man med nyere Navne har kaldt (liturgiske) Håndbøger, Messebøger, Alterbøger, Evangeliebøger og Psalmebøger, men ogsaa Bibeloversættelser i det Hele, og hvad Middelalderen angår, tillige Homili-Samlinger. Nutildags vilde vistnok Prædiken-Samlingerne rettere høre til den theologiske Klasse, og det ikke blot fordi man vilde have ondt ved at skaffe Plads til dem andensteds end derude i det Frie, da der jo blot i vort lille Fædreland årlig frembringes over 50000 nye; men fornemmelig af den Grund, at Prædiken nu er meget mere Udtrykket af Enkeltmands Overbevisning og Anskuelse, medens Forholdet i Middelalderen var således at når der blev prædikeret for Folket, da blev *i Reglen* en Prædiken af en eller anden bekjendt Samling forelæst, og som Lejligheden var, udlagt og oplyst ved Fortælling, ved Legender. Derfor kan disse Prædikener, der så at sige hørte med til det faste ved Gudstjenesten, betragtes som Udtryk af en hel Tidsalders eller et Folks kristelige Oplysning.

Man kunde måske indvende, at deraf fulgte da kun, for Middelalderens Vedkommende, at Roms Liturgi, den gængse Bibeloversættelse (Vulgata) og Kirkefædrenes Homilier, som de hvoraf Resten i Hovedsagen var øst, ere kirkehistoriske Aktstykker af denne såkaldte liturgiske Klasse. Når Talen bliver om Oversættelserne, som ikke bleve brugte ved den offentlige Gudstjeneste og kun ere Gjenklange af hine, da svigter Beviset og vi stå ved — interessante *Sprogværker*, vistnok af Betydning, kun ikke af kirkehistorisk. Hertil kunde vel svares. Spørgs-

maalet om hvorlidt eller meget Oversættelser have været benyttede, er ikke så nemt at besvare, at man paa den Grund kan afgjøre deres større eller mindre historiske Betydning. Fordi de ikke hørte med til den romerske Kultus som tilsidst blev enerådende i Vesterland, så kunne dels Oversættelserne være ældre end den Tid, da dette Eneherredømme begyndte, og dels gaves der, selv under dette, Tilfælde hvor Undtagelsen trådte i Regelens Sted. Dette lader sig idetmindste påvise ved Sangene på Modersmålet, og Homilierne træffes ialfald ikke af den Indvending, thi både blev de læst for Folket, og dernæst ere de ikke, i hvor nær Slægt de end som oftest ere med Kirkefædrene, Oversættelser af dem i egenlig Forstand, men meget mere en saa fri Anvendelse af dem, at vil man ikke kalde dem originale Arbejder, da får man ikke meget originalt efter Apostelkirken, og da heller ikke mange originale Psalmer efter Davids Psalmer.

Dog selv hvor disse skriftlige Levninger fra Middelalderen ere Oversættelser, som ikke have været almindeligt Folke-Eje, kunne vi ikke lade os nøje med Indrømmelsen, at de ere *interessante Sprogværker*, som næsten er blevet et videnskabeligt Mundheld, der lyder som en Kompliment, men tidt anvendes som en Almissee man tilkaster en Betler for at blive ham kvit. Vi kunne ikke opgive Påstanden at de have *kirkehistorisk* Betydning, og se kun i ovennævnte Titel en ny, men ikke mere holdbar Titel end de tidligere Middelalderen har måttet nøjes med. Thi der var jo en Tid da Protestantismen overmodig af sin Sejer dels ringeagtede, dels afskyede som Djævelskab hvad der var ældre end 1517, men senere måtte den selv, netop i sin orthodoxe Skikkelse, overfløjet af Vantroen, finde sig i at kastes i Bunke dermed, som gammel Overtro. Det nittende Århundrede er for humant til at begå sådanne Plumpheder; det finder det idetmindste "interessant" hvad

det indtil videre vil lade stå ved sit Værd. Middelalderen blev da også interessant, først som Stof til Romaner og Ballader, siden drog man dets skriftlige Levninger frem, og gjenite på dem, som Fugleæg, for Skallens Skyld. Man kaldte dem interessante Sprogværker, dermed havde man godtgjort sin Smag uden at plette sin videnskabelige Ære. Navnet kan nu i sig selv være meget godt, men Fejlen er at det er så vagt, at det kan sige sågodtsom intet, og det gjør det unægtelig, når Meningen skal være, at det fornemmelig er Gloser og grammatiske Endelser man kan vente i Høst på disse Marker; thi al flittig Sproggranskning ufortalt, så hjemfalder intet Værk til den grammatiske og lexikalske Anatomi-Stue med Eneret, uden det er erklæret for liv- og åndløst, dets Indhold for betydningsløst, og da kan det atter ikke fortjene Navn af et interessant Sprogværk. Skal dette Navn have noget at betyde om et Skrift, må det da sige, at Værket er istand til at vække levende menneskelig Deltagelse, og dette kan ene ske ved dets Fremstilling og Foredrag af Stoffet. Men for at kunne dette, forudsættes nødvendig en levende Opfattelse deraf hos Forfatteren, og mere forlanges ikke på det kirkelige Område, thi det er ikke efter Nyt, på atheniensisk Vis, vore Øren klø; hvad vi her søge er Sporene af hvorledes Evangeliet blev modtaget og den kristelige Oplysning opfattet hos vore Forfædre. Den historiske Deltagelse spørger her ikke om hvorledes det gik Adam og Eva i Paradiset, men om hvorledes vore Forfædre fortalte deres Børn og Lærlinge denne os velbekjendte Begivenhed; den svækkes ikke, fordi man siger os, ja det er blot Davids-Psalmer der ere *oversatte*, men netop fordi det er disse bekjendte Psalmer, derfor lytte vi efter for at høre i hvad Skikkelse de i gamle Dage ere gæede ad Hjerte-Stigen til Himlen, var det så kun fra en eneste dunkel Celle, når dens Indbygger dog tilhørte

det Folk vi tilhøre, og bad i det Tungemål, hvori vi bede. Thi derpå må vi lægge den *kirkehistoriske* Vægt, at disse Oversættelser ere Klædebond, hvori en Ånd har levet, hvad enten de ere gjorte efter romersk Mønster eller ikke.

Men dertil kommer at Middelalderen var, ikke blot efter kirkelig Talebrug, *katholsk*, det vil sige at det åndelige Fællespræg var overalt fremtrædende, i Mod-sætning til den nyere Tid, hvor der næsten er flere Sind end Hoveder. Det viser sig allevegne, og for at nævne et Exempel, hører det nu til Sjældenhederne, at en Bog, når det ikke er en farveløs "Stunden der Andacht", kan blive hjemme hos flere Folk, ja det hører til de vanskeligste Kunststykker at skrive en *Folkebog*; netop fordi det nu er et *Kunststykke*, og fordi det er en større Kunst at gjøre sig katholsk end man tror. Men i Middelalderen var sågodtsom enhver god Vise katholsk født og blev — *Folkevise*, enhver Bog om Ting der lå indenfor Folkets Synskreds blev Folkebog, og hvormange af dem har ikke gjort Vandringen fra Kap Passaro til Nordkap! — I de Tider kunde en Årgang Homilier År ud og År ind tilfredsstille en Slægt efter en anden, medens tyve Præster i en By nu ikke kan tilfredsstille de forskjellige kirkelige Farver. Thi man må dog ikke indbilde sig, at det blot var Følgen af at Folk dengang var så dorske og dumme; der er såmænd Dorskhed og Dumhed nok på åndelige Ting midt iblandt os endnu, trods vore mange nye Prædikener og al vor Oplysning, men desuagtet kræves der, og snarest hvor disse sidde til Højbords, immer ny Anretning. Grunden ligger ikke der. Det vilde være en Misforståelse, dersom nogen heri vilde se et Forsøg på at forsvare Præsten, der også i vor Tid prøvede på at "vende Tønden", indtil Menigheden *kunde* hans Prædikener, thi det kommer for det første an på hvad der er i Tønden og dernæst glemte han netop at hans Tilhørere var ikke

katholske. Næst Homiliernes Beskaffenhed, der ikke stråle ud i Enkeltheder, men dreje sig i Kreds om Evangeliet — var det Middelalderens dybere Følelse forenet med større *Eenfoldighed* i Tankegang der tillod og, så at sige krævede at vende tilbage til den samme Betragtning, vel at mærke når denne var dyb nok til et sådant gjentaget åndeligt Bad. Men denne *Eenfoldighed* og derfor Lighed i Tankegang og Talebrug er det der giver Middelalderen sit *katholske* Præg i alle Retninger, og denne er det, der gjør at vi i dens skriftlige Levninger ikke blot have den Enkeltes, denne tilfældige Forfatters Værk, men i det Væsenlige Udtrykket for hvorledes hans Landsmænd tænkte og talte om den Gjenstand han behandler.

Endelig maa det ikke glemmes, netop hvad Oversættelser angår, at de dengang ikke vare, hvad de nu såtidt ere, Frugter af en Færdighed Øjne og Fingre have imellem sig, men fordi Øvelsen var så meget mindre, og Vanskeligheden så meget større, kom Oversættelsen lettere til at give det ejendommelige hos Manden og hans Tid, når det da var en Mand der gjorde den, som ikke manglede alle Gaver.

Hvad der her er talt i Almindelighed, må nu overføres på det Enkelte efter Omstændighederne. Når vi da vende tilbage til de her meddelte Oversættelser af Litaniet og Davids Psalmer, da have de fornemmelig deres Værdi derved, at hvad der drev den ubekjendte Munk til at overføre dem paa Modersmålet, det har neppe været Lyst til at prøve Penne i en ledig Time, men Trang til at forklare og indskærpe sig selv og Andre disse Bønner som han havde lært på et fremmed Tungemål; det har været Trang til at bede og lære Andre at bede ikke med Læbers Lyd, men af Hjertets Dyb.

Fra hvad Tid Oversættelsen er, kan vanskelig afgjøres. Det er en *Afskrift* hvorefter den meddeles, thi et Par Steder er der sprunget et Stykke af en Sætning over således som kunde ske ved Afskrivning. Afskriften er fra sidste Halvdel af det 15de Aarhundrede, og findes i et Håndskrift, som nærmere omtales i Indledningen (S. XXII) til *Lucidarius* blandt Oldskrifter udg. af det nordiske Literatur-Samfund. Oversætteren eller Afskriveren må have haft en forunderlig blød Udtale, skulde man tro, da han stadig har anvendt *g* for *k*, således skriver han: ginben (Kind-Ben), gyøth (Kjød), grokæth (kroget), gygh (gik), swgh og swge (Suk og sukke), tængæ (tænke), stængh (stænk), tægælich (tækkelig), krangæ (kranke), drygh (Drik), mørgh (Mørke). En anden Egenhed i hans Retskrivning er den at han de fleste Steder slår Venner og Uvenner sammen og kalder begge *wænæ*; hvor han mener Uvennerne har jeg i Lighed med hvad han selv gjør enkelte Steder opløst det dobbelte *w* til *vu* og skrevet *vuænæ*.

Hvad der er indsluttet i () er senere tilføjet i Håndskriften.

I. De syv Bodspsalmer.

(Arn. Magn. Håndskrift Nr. 76 (8vo) Bl. 112—117).

Hæær hyryæs syw salmæ Hærræ mynnes
 ey mynæ eller mynæ forælders brøthæ oc tagh
 ey hawyn aff woræ syndher Aufer a nobis
 Domine

Domine ne in furore tuo [Ps. 6]

Hærræ røp migh ey i tyn bræthæ oc refs meg
 ey i thyn wrethæ
 Myskwndh meg for iech er sywgh hel meg for ath
 myn been ær allæ krangæ
 Och myn syel serlych drøweth hærræ hwar lengæ skal
 tet saa waræ
 Wenth tegh oc frels myn syæl hel meg for thyn
 myskwndh
 Forty ath enghen døth ær mynnes tegh en i helweth
 ho lower tegh
 Jech ærwæthæ i myn swkken iech skal to særleghæ
 hwer nath myn sengh meth mynæ toræ skal iech
 wathnæ mynæ senghæ clethær
 Myn øwen ær drøweth aff bræthæ iech ældethæs y blandh
 allæ mynæ vuænæ
 Gaar borth fran mech allæ ty ther gyøræ ontskaf forty
 ath wor hærræ hørdæ myn grædyrnæ røstæ
 Wor hærræ hørdæ myn aa kallen wor hærræ togh
 myn bøn

røpæ, Vulgata : arguere, anklage.

brædhæ, V. furor, Ilsind (jf. *brad*).

hel, V. saluum fac, helbred.

ærvæ, V. laborare, arbejde.

Skam oc drøwelsæ faa allæ mynæ vuænæ saa ath the
wmwændes ok skammes fwl skyøth

Æræ hawæ father och son och thæn hellyandh Amen

Annen salme [Ps. 33]

H Alygæ æræ (te) thæræ ontzskaff æræ forlathnæ och
thæræ syndher æræ hwldæ
Sæl ær thæn mandh ther gwth wyther ey syndher oc
ey ær swigh i hans hw
Foræ ath iech taugtæ ta ældethæs myn ben mæthen
iech optæ al dawen
Forty ath daw oc nath tyngdes tyn hond øwer mech
iech ær wmwendh i myn ysældh foræ at tornæ sammen
festæs
Myn brothæ kwngrør tha iech tegh oc myn wreth ær
ey fyældh
Mith hyærthæ sathæ iegh skwllæ weth gongæ gen meg
sælf foræ wor hærræ oc thw forloth myn ontzskap oc
mynæ syndher
Ther for skwllæ allæ hellygh men bethæ tyl tech i
qwemlegh tymæ Æn thw gwndæ the tigh ey nær wor
y mygeth wandfloth
Thv æsth myn hielp af then noth meg
øwer omgyweth
Jech skal gywæ tegh wndherstandelsæ oc kennæ tegh a
then wey thw gaar skal iæk festæ ywer tigh myn øwen
Wæræ ey so swm hestæ oc mulæ ther ey hawæ wnder-
standelsæ I grymæ oc bezel holth theræ gynben ther
ey wyllæ tygh tel kommæ
Megel plecth bør syndw men en the ther aa gwth
hopæ skal meskwndh wæræ

Halygæ, (Hellige) V. beati, salige. (Måske Skrivf. f. *Salygæ*)
ysældh, V. ærumna, Sorg, Anger.
gwndæ (f. *kwndæ*?), kundgjorde.

Glæthes aff gwth oc frygthæs rætæ men oc æres
allæ ther ræthæ æ[ræ] y herthæ
Æræ hawæ fæther

psalmus [39]

HÆrræ röp mygh ey i thyn bræthæ oc refs
megh ey i thyn wrethæ
Forty ath thyn skwth æræ festæ aa megh oc thw
hawer fwl festh thyn hafnd [hand] ywer megh
Ther ær ikky helth i myth gyöth foræ thyn wrethæ mynæ
ben hawer ey freth foræ mynæ syndher sach
Foræ ath minæ ontzskaff ær gangen öwer meth howeth
oc the twingæ megh sa som en twng byrdhæ
Mynæ aar hyrmdæ oc rothnædhæ foræ myn wsnyllæ
Jæk er wsæl wordhen oc grokæth tyl myn döz daw al
daw gygh iech syrwendhæ
Forty ath mynæ lendher ær fullæ aff hegommens lösth
oc ther ær ey helth y myth gyöth
Ther for ær iech twingh oc megeth öthmygh y myth . . jæk
gaal hyærhelych ther iech swgæthæ
Hærræ tyl tegh ær al myn astwndh oc myn swgh ær
ey fyeldh foræ tech
Myth hyerthæ ær dröweth myn dyeth hawer mech
forlawth oc myn öwen lysæn tet ær ey mæth mech
Mynæ wænæ oc mynæ nestæ thy stöthhæ mech y geen Oc
ther hoos mech woræ stöttæ lænneth fran mech
Oc the gyorthæ mech weldæ ther myn siæl willæ for-
dærwæ oc the ther mech ylth wyldæ talædæ mech
ildæ oc hwgðæ al dawen mech ath swyghæ

aar hyrmdæ, V. cicatrices putruerunt, (mine) Ar stinkede.
hegom, Forfængelighed, Dårlighed, *hegommens lösth*, V.
illusiones.

dstwndh, V. desiderium, Attra, Længsel.

hyggæ, (Dat. *hugðæ*), tænke.

Æn loth som iegh døff wor oc som iegh ey hørdæ oc
 som en dwmmæ ther ey lather op syn mwndh
 Oc hafdæ iegh megh som then mandh ikky kan høræ oc
 ey hawer genswar y mwndæ
 Nw hærræ foræ ath iegh hōpær a theg tha hør mech
 myn hærræ oc myn gwth
 Forty ath iech bedhes ath mynæ vuænæ skwillæ ey
 glædæs aff megh ther mynæ fōtther rōrdæs tha taledæ
 the monggæ ordh om megh
 Æn iegh ær bōthen ath hæræ plecth oc myn sorgh
 ær ythælych i myn affsyn
 Ther for skal iech opsyæ myn ontzskaf oc tæng hæ a
 mynæ syndher
 Æn mynæ vuænæ lewæ oc styrkæs ower megh oc
 the æræ alth wmanghæ ther megh hathæ wskellyghæ
 The ther ylth gyældæ gen goth bacmeltæ migh forty
 ath iech fōldæ tet ther goth ær
 Myn hærræ oc myn gwth forlath megh ey och røm ey
 fran megh
 Hygh aa myn hielp hærræ gwth ther megh gywer helsnæ
 Æræ hawæ

[Ps. 51]

MYskwndh mech gwth æffther tyn mōglæ storæ
 myskwndh Och eftær thynæ monifoldh storæ
 meskwndelichæ gerninger skraff aff myn ontzskaf
 Fræmelych to mygh aff myn ontzskaf oc rens mik aff
 mynæ syndher
 Forty ath iek kænnes weth myn ontzskaf oc tet ær
 mich e y ghen tet iek syndher

bōthen, V. paratus (jf. isl. búinn, og vort *redebon*).

wmanghæ, er det et forstærket *manghæ*?

bacmeltæ V. detrahebant, bagtalte (af *bagmøle*).

Geen tegh enæ syndeth iech oc illæ hawer iech gyorth i
tyn af syn ther for fynnes thw ræth i tyn talæ ther
thw holdher dom

Forty iech alweth y ontzskaf och i syndher worth iech
y myn mothers lyf

Æn forty thw ælsketh sanbeth tha thedhæ thw megh
tøm lønlich snillæ ther anden man ær wisæ

Stængh megh mæth ysop och tha wor iech ren toor
thw megh tha wor iech hwidæræ en sne

Gyff myn horelsæ glæthæ och fawneth och freth y
mynæ wtmygæ ben

Venth teth ænledæ fran mynæ syndher oc skraf af
allæ mynæ onzskaf

Skaf eth renth hyærtæ oc nygør en ræth hw y myth
hyærthæ

Forkasth mech ey fran teth ænledhæ oc tagh ey thyn
hellych andh fran megh

Gyf mygh igen glæthæ af tyn helsnæ oc festh mech
met tyn woldw handh

Hoo skal kennæ syndv men tynæ weyæ och wmyldhæ
omwendæ tyl tegh

Frels megh af myn blodw syndher then gwth mik gywer
helsnæ tha skal myn twngæ met glæthæ frem søræ
tyn ræth

Hærræ lath op mynæ lyppæ ta syer myn mwndh tegh loff
Forty om tw willæ iech gavæ offer en tegh lysther
ey til

Offræ gwth sorfwl hw hærræ forsmo ey tet hierthæ
sech rwer oc ytmygher

alweth, V. *conceptus*, avlet.

tha thedæ thw megh tøm lønlich snillæ ther anden man ær wisæ (Lin. 6) skulde være Vulg's: *incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*. Måske *wisæ* skal opløses *visæ*.

fawneth (*fagneth*), V. *lætitiæ*, Fryd.

J thin godhæ willy gyør myldælich met syon ath
 iherusalems mwr opbygges
 Tha tager thw tagælych rætæns offer tet offer ther
 brennæ skal tha offreth man kalwæ pa tith altæræ
 Æræ hawæ father oc son oc then hellich andh

Nw then femtæ salmæ [103]

HÆrræ hör myn bøn oc lath myn hōp tyl tegh
 kommæ

Wenth teth ænledæ ey fran megh aa hwilkæn daw iech
 twinges ney tith sra tyl megh

J hwilkæn daw iech kaller aa tegh hör mech skōth

Forty sasom rōgh fordrywes mynæ dawæ oc mynæ
 been krangedæs som ty woræ forstectæ

Jech ær slawen som hō oc mith hyertæ wisnæthæ for
 ath iech glōmdæ ath ædæ myth brōth

Aff myn syrwendæ rōsth hængdæ myth kyōth wether
 myn been

Jech ær lych wordhen en pellycan y ōthkennæn oc
 iech som en nathrafn y taghlōsth hws

(Jek vogætæ oc ær iek wordhen sōm æn spurgh ensamen
 i hwss)

Allæ dawen brægdæ mych a pa myn vuænnæ oc ty
 ther mech lowæthæ ty sworthæ tōm samæn geen megh

Forty iech oth askæ som brōth oc blandhætæ iech
 myn drygh met grath

Och iech ræthæs tyth wrethæ ænledæ forty tw lyftæ
 megh op ok kastæ megh nether

Mynæ dawæ forgyng hæ sōm en skwggæ oc iech
 wysnæthæ som hō

Æn thw hærræ æsth ewynnalych och thin amynnælsæ
 wynnær nw oc ee

Stath op ta oc myskwndh syon forty ath nw ær tydh
 ath myskwndæ then tydh ær nw kommæn
 Forty tynæ tyenestæ mæn woctæ wæl syons stenæ oc
 the skwllæ myskwndæ syons landh
 Och skwllæ ræthæs wtroth folk tyth nafn hærræ oc
 allæ konningher skwllæ oc ræthæs tyth woldh
 Wor hærræ skal op byggæ syon oc tha skal han sees y
 syn æræ
 Wor hærræ høræ ythmyghæs mæns bøn oc forsmor ey
 teræ aakallæn
 Tætæ skal skriwæs foræ them ther æltær kommær oc
 teth folk ther ta skawes skal lowæ wor hærræ
 Forty han sa aff syn hellychhenæ stadh wor hærræ
 sa af hemellæn oc tyl iordhen
 Ath høræ tæræ swghen ther bwndhen woræ oc løsæ
 theræ bōrn ther dræwen woræ
 Ath the skwllæ predikkæ wor hærres nafn y syon oc
 hans loff i iherusalem
 Tyl ath safnæ folk samen (oc koningæ) at tyenæ wor
 hærræ
 Jherusalem swarethæ wor hærræ a dyctæns veyæ hærræ
 te mech hwar faa mynæ dawæ wordæ
 Kal mech ey i gen i halwæ mynæ dawæ nw oc
 ewinnælich er tynæ aar
 Hærræ aff ophof stæddæ thw iorthen och hemellen ær
 tyn handæ gerningh
 The forgongæ en thw æsth ee (oc the ældes allæ som et
 clædæ oc som eth abretzel scifter thu them oc the
 omskiftes
 En tu est e then samæ oc tynæ aar) wanskes ey
 Thynæ tienestæ menz bōrn skwllæ hollæ theræ bolych och
 theræ slecth skal øghes oc fræmmes.
 Æræ hawæ

[Psalm 130]

A Ff dypheth øptæ iech op til tegh hærræ hærræ, hör
myn røsth

Lath tynæ ørn tænnæ aa myn røsth oc myn akallæn
Om thw gømer allæ mynæ ontzskaf hærræ hærræ ho
fongher ther weth toldh

Forty ath hoss tigh ær myskwndh oc for tyn low
bether iech nothæ af tech

Myn syæl strøtz af gwtzs orth myn syæl øptæ a wor
hærræ

(Fran othæ tidh oc soo til nath hopæthæ then ther gudh
see a wor hærræ)

Forty met wor hærræ ær myskwndh och fwlkommen
løsæn ær met hanwm

Och han løsær allæ ther gwth hawær for øwen af al
theræ ontzskaf

Æræ hawæ father oc søn oc then hellych andh

[Psalm 143]

HÆrræ hör myn bøn gryf met thyn ørn myn
akallen a tyn sannen hör meggh i thyn ræth

Och træth ey met meggh y dom tyn tienestæ mændh forty
ath enghen lewendæ ær reth y tyn affsyn

Forty (myn vwen) hathædæ myn syæl han nethræthæ
myn lefneth y thette werdhen

Han skaddæ mygh y mørgh som y tænnæ dothæ mæzn
weryl ther foræ ær myn hw soor y meggh a myth
iertæ ær gømmen drøweth

Jech mynnes y forium dawæ oc tængtæ a allæ tyn
hondæ gerningh

tænnæ (Lin. 4), V. intendere, udrække.

strøtz aff gutz orth, V. sustinuit in verbo dei, opholdtes af.
then ther gudh see, Vulg. Israel.

Jech ractæ mynæ hændher tyl tegh forty myn syæl
 ær theg som iordh for wandh
 Hærræ hør mygh skøth forty myn andæ wonskes
 Wænth tyth ænledæ ey fran megh wænnær thw tet
 fran mech tha worder iech lych then ther nether faræ
 y pytthen
 Æn lath megh høræ tyn meskwndh foræ ath iech
 hoppeth a tigh
 Kwugor megh then wey ther iech skal a gongæ forty
 iech opløftæ myth hyærtæ tyl tegh
 Frelss megh af mynæ vuænæ iech loth megh tyl tegh
 Kæn megh ath goræ tyn wylly foræ ath thw æsth
 myn gwth
 Thyn hellych andh ledæ mech tyl tet rettæ landh
 Foræ tyth hellych nafn hærræ gif mech ath lewæ y tith
 iefneth
 Thw skalth lethæ myn syæl aff noth och i thyn
 myskwndh fordryff allæ mynæ vuænæ
 Och forderf allæ ther myn syæl twingæ forty iech ær tyn
 tiænestæ mandh

Æræ hawæ father oc søn oc then hellychandh
 O hærræ thw skalth ikky y hw komæ wor outzskaf
 eller och wor fæthernæs outzskaf och hærræ tach ey
 hawindh tyl woræ syndher

iordh for [foruden?] *wandh*, Vulg. terra sine aqua.

loth mig, V. confugi, forlod mig.

iefneth, V. æquitas, Lighed; Retvished. En yngre Hånd har skrevet *reth* ovenover Ordet.

2. Litaniet.

(Samme Håndskrift. Bl. 118—121).

Kyrieleyson Krysteleyson

Krysth hør os

Gwth father af hemerigh hør myskwndh os

Gwth søn wærælsens løsæræ myskwnd os

Guth then hellychandh myskwndh wos

Sanctæ maria beth for os

Hellych gwtzs mother beth for wos

Then segneth iomfru øwer allæ iomfruer beth for os

Sanctæ mechel beth for os

Sanctæ gabriel ængæl b.

Sanctæ raphael engæl b.

Allæ hellych ænglæ bethæ for wos

Sanctæ pæther b.

Sanctæ pawel b.

Sanctæ andres b.

Sanctæ iacob b.

Sanctæ thomas b.

Sanctæ philippus b.

Sanctæ bartolomeus b.

Sanctæ iohannes b.

Sanctæ matheus b.

Sanctæ symon b.

Sanctæ tadeus b.

Sanctæ mathias b.

Sanctæ barnabas b.

Sanctæ lucas b.

Sanctæ marchus b.

Allæ hellych apostil oc ewangelistæ

Allæ hellych westæ børn bethæ

Allæ wors hærres discipel bethæ

Sanctæ stafen b.

Sanctæ laurezns b.

Sanctæ vincencius b.

Sanctæ fabianus b.

Sanctæ sebastianus b.

Sanctæ oluf b.

Sanctæ iohannes b.

Sanctæ cosmas & damianus b.

Der nævnes også hos Kr. Pedersen (Tidebog) kun een *Jakob* (Jep) i Apostelrækken.

Kr. Pedersen (Tidebog) har ved Siden ad St. Oluf tillige St. Knud Konge, St. Knud Hertug, St. Erik Konge. I det Hele er hans Helgenrække endel længere.

Sanctæ geruasius b.

Sanctæ p[r]otasius b.

Allæ hellychæ martires bethæ

Sanctæ silvester b.

Sanctæ gregorius b.

Sanctæ morten b.

Sanctæ agustinus b.

Sanctæ ambrosius b.

Sanctæ ieronimus b.

Sanctæ nicolaus b.

Allæ hellych biscop oc confessores

Allæ hellygæ kennæfather bethæ

Sanctæ benedictus b.

Sanctæ bernardus b.

Sanctæ franciscus b.

Sanctæ antonius b.

Sanctæ dominicus b.

Allæ hellych clostermen bethæ Allæ hellych iomfruær oc widuer
for os Allæ hellychæ men oc quinnæ

Allæ hellych prester bethæ for os bethæ

Sanctæ maria magdalena b.

Sanctæ agnes b.

Sanctæ katerinæ b.

Sanctæ lucia b.

Sanctæ celceliæ b.

Sanctæ agata b.

Sanctæ margretæ b.

Sanctæ clara b.

Sanctæ cristinæ b.

Sanctæ clara b.

Sanctæ elizabeth b.

Sanctæ gertrud b.

Sanctæ fides oc spes ok karitas b.

Sanctæ anastasie b.

Hærræ wær meskwndelych oc hør wos

Aff alth ilth frelzs wos hærræ

Aff allæ woræ syndher frelzs wos hærræ

Aff tyn wrethæ frelzs wos hærræ

Aff brath døth frelzs wos hærræ

Aff dyæwælsæns næth frelzs wos hærræ

Aff wrethæ awyndh oc al onth wyly frelzs wos hærræ

Aff gyøtzens frestælsæ frelzs wos hærræ

Aff lywnæth oc storm frelzs wos hærræ

Aff thæn ewerdelych døth frelzs wos hærræ

Foræ ath tw willæ mandom for os tagæ frelzs wos hærræ

Foræ tyn hellych tyl komelsæ frelzs wos hærræ

Til Helgeninde-Trefoldigheden *fides, spes et caritas*, findes i samme Håndskrift et makarunisk Rim, som er meddelt S. 142.

Foræ tyn hellych sœzæl aff iomfru sancta maria tyl
 iordærygh frelzs was hærræ
 For tyn dœwelsæ oc tyn hellych fastæ frelzs was hærræ
 For then pynæ ther tw a kors toldæ frelzs was hærræ
 For tyn hellych dœth oc tyn hellych iordæferdh f. w. h.
 For tyn hellych opstandelsæ af dœtæ frelzs was hærræ
 For tyn woldw oc werdelych opfarelsæ til iemellyn
 frelzs was hærræ
 For then hellych andh tyl komelsæ frelzs was hærræ
 Aff domæ dawæ frelzs was hærræ
 Wy syndw folk tegh bethæ hør was
 Ath thw skalth was sparæ oc syndher forlatæ tegh
 bethæ wi hør was
 Ath tw leth was tyl ath gyøræ sændælich worth skreftæ-
 mol tegh bethæ wy hør was
 Ath thw werdes tyl ath gômæ pawen oc allæ tyl wor
 hærres emeth ær tyl wyth y then hellych tyænestæ
 tegh bethæ wi hør was
 Ath thw gyf allæ cristænæ konningh oc hœfdingh freth
 oc santsættelsæ tigh bethæ wi hør was
 Ath tw gyf al cristæt folk freth och goth wylly tegh
 trolych at tyenæ tegh bethæ wi hør was
 Ath [tw] was ynnenhyres styrkær oc gømer i tyn hellych
 tienestæ tegh bethæ wi hør was
 Ath tw wæcker op wor hw tyl te glæthæ oc then
 fawnæth i iemerrygh ær tegh bethæ wi hør was
 Ath tw gyf allæ woræ gotæ gernings men ywinnæly
 lön tegh bethæ wi hør was
 Ath tw frelzs af pinæ woræ syælæ woræ forældærs woræ
 næstæ woræ gotægernings mens oc allæ thæræ syælæ
 ther wi æræ skyldw foræ ath betæ tegh bethæ
 wi hør was

dœwelsæ, (døpelse) Døb.

santsættelsæ, (samsættelse?), Endrægtighed.

Ath tw gywer frwcth a iorden tyl tyn hether oc wor
 nōttæ tygh bethæ wi hør wos
 Ath thw gyf allæ cristæn men ewerdelich ro oc lisæ
 tygh bethæ wy hør wos
 Ath tw weth wos høn tegh bethæ wi hør wos
 Gwth sōn tegh bethæ [wi] hør wos
 Gwtzs lam ther borth tager wærlzens sōndher mys-
 kwndæ wos
 Gwtz lam ther borth tager wærylzens sōndher spar wos
 Gwtz lam ther borth tager wærylzens sōndher mys-
 kwndæ wos
 Krysth hør wos Krysth weth wos høn
 Kyrieleyson Krysteleyson Pater noster Et ne
 [nos inducas].

Hel wos hærræ tyn werdwæ tiænæstæ folk ther alth worth
 hop sættæ tyl tegh
 Wery wos hærræ omoth woræ vvænæ
 Ath han skal ey wos mwæ skadæ
 Hærræ gør ey weth wos enzæ woræ syndher tyl syæ
 Oc lōn wos ey æfther woræ onzskawæ
 Hærræ hør myn høn
 Ath myn aagallen skal tyl tegh komæ

Sequitur collecta

Hærræ gwth ther e gyør meskwndælych met syndw
 menesskæ hør wor høn ath wos oc allæ ther
 syndæns bon twingher thyn mylheth oc tyn meskwndh
 tōm lōsæ oc frelsæ

et ne nos inducas (Lin. 13) angiver Versikel.
enzæ, ens, ligesom.

Item pro peccatis collecta oratio

Hærræ gwith hør wor bøn ther mellælich wether
 kænne woræ synder oc gif wos for tyn myllæ
 miskwndh afløsningh aff woræ syndher oc ther met fryth
 oc ro for alskyns frestælsæ Amen

Item pro peccatis

Hærræ tee wos tyn wtalech myskwndh sa ath tw
 bothæ forlath wos woræ syndher oc frelzs wos
 af the pinæ ther wy ær skyldw ath tolæ Amen

Item pro peccatis

Hærræ gwith ther for syndæn wredæs oc met
 skreftæmol blydæs se meskwndælích tyl wor
 ythmyghæ bøn oc tyn plawæ ther wi ær skyldw ath tolæ
 for woræ syndher næthelych borth fran wos wendæ
 Amen

collecta vel oratio

Alsawaldw oc ewinnelich gwith myskwnd tyn tienæstæ
 mendh e oc styr wos a meskwnds wey sa ath
 han skal the tyngh willæ ther tegh ær tagælich oc tym
 ath fyllæ met tyn nathæ y dythælích gerningh Amen

Item pro pace collecta

Hærræ gwith ther wos hawer bywdeth woræ forhellder
 sasom ær father oc mother at hedre myskwndhæ
 myn father oc mother oc allæ mynæ forældher syælæ oc
 forlath tom allæ theræ syndher oc lath megh tom se
 met glætæ y hemerigs fawneth Amen

pro omnibus fidelibus

Ihesw cristh allæ tro cristæn mens skapæra oc løsæra
 myskwndh allæ theræ syælæ ther frem æra farnæ
 a werdæn oc wy mæe foræ belhæ [ath] then mes-
 kwndelich afløsningh the [m]ystæ mæthen the lefwendæ
 woræ ath ty then fongæ skøth foræ ythmygælygæ bøn
 skyl Amen

communis oratio

Hærræ for tyn mylheth løsæ allæ woræ syndher
 bondh oc foræ myn frwæ sancta maria oc allæ
 tyn hellyæn bøn skyldh wos tyn tyenestæ mændh the
 stædh wy y bo allæ woræ frændher oc næstæ oc woræ
 hemelych vuænæ geen wos fran syndher oc lyws wos
 met dyther gif wos frwth oc helsnæ skyl wos weth
 allæ woræ vuænæ oc gyøtzæns gyræ gyf wos tymælích
 wætherlych woræ wænæ och woræ wvænæ gyf tøm hellych
 ælscwgh oc allæ cristænæ men døth oc lewændæ gyf
 ewerdelich lif y hemerigs glæthæ for tyn sötæ søns skyl
 ihesu cristh wor hærræ oc wor løsæra ther mæth tygh oc
 then hellych andh ær en sandh gwth sygnæth for wthen
 ændæ Amen

gyræ, Begjerlighed.

3 Homilier.

(samme Håndskrift B. 127—141.)

[Advent]

Kyeræ venner met ihesu cristo, Till tess at vi matte nogher the tyngh, tenke, tale, eller gyøræ idagh then all voldustæ guth i hymmerigæ jomfruæ sancte maria, herræ sancte N. Oc alth himmeryghes herscab till loff, eræ oc verdighedh, oss fatigh syndugh menniskæ til en ondeligh keunedom, bestandelsæ oc synsens affløsnig, och te fatigh syelæ som frem er farne, til en fulkommeligh roo oc lisæ, aff then pinæ som the are bestandhen vti, ydermeræ ath gutd villæ vnnæ oss frith och nataæ, och timaligh vederligh, och alla the tyngh oss eræ nøttughæ bodhæ till siell oc liiff, bedher en vi vankunnighæ vslæ meniskæ kunnæ betenghæ eller bedhes. huilkæ allæ tingh at forhuerue aff en vhegribelig oc en ewindaligh guth, er oss ey soo snarth giueth skulighes, som vy mowæ fructæ thess vere for vore søndhers mangefollighet. meth minnæ en vi fly yntill mischundhetzens modher jomfru sancta maria gutz sygnædhæ mother, hwilken som allæ tidh er redebon till at forhwerue søndudh menniskæ nadhæ oc gutz venskab, ee hoo som hennæ fulkommeligh poo kallæ met en stadigh kyerligheth Thy ladher oss allæ aff en guteligh how, oc hyrthæ, hyelsæ then alsom millaste modher jomfru maria, met then engel bøn som gabriel engel hielset henne poo then tydh ther hun vnfek jhesum cristum i sit benedidæ och verdighæ liiff Och syer allæ, Ave maria Hell estu maria full met nadhæ heren er met tek Benedith estu ower allæ quinnæ Och benedith er thyn liiffs fructh ihesus cristus Amen Jomfru maria bydhæ for os nw oc al tydh Amen

Veniet qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium . Genesis . XLIX.

In manu dei nos . sermones nostri et omnis sapiencia. Ihesu Cristi frith och hans synædhæ miscundelighæ nathæ wordæ met os i daw oc ee forudhen endhæ Han giue os thet ath higgæ oc mælæ, oc at giøræ, thet hans signædæ naffn vordher till loff oc till hedher, oc os at skiphæ vedher lifnet soo j tethæ syndughæ liff at vi mothæ kommæ til thet ewerdhæligh liff thet aldri kommer endhæ vpoo. The ordh kyerestæ venner ther iek sawdhæ till, teforne poo latinæ for ether, standhæ i en bogh hwilken vi kallæ smillæ bogh, Ok the eræ soo meghet . a . danskæ. J gutz hand . oc i hans voldh eræ wj oc vor talæ oc all snyllæ, aff thet førstæ ath vi æræ i gutz handh oc i hans voldh, Ther syer dauid prophetæ aff i salteren, Jn manu tua domine omnes fines terræ, J thyn handh herre, er all jorryghæ, Aff thet annet at vor tale oc vor ordh eræ i hans handh, oc i hans voll, Ther aff syer sanctus gregorius, Ath menysken skall vidhæ bothæ tunghen ath talæ met, Oc ihesus cristus skall styre bothæ hyertet oc talen, Aff thet trydyæ ath al snyllæ er i hans vouldh, och i hans handh, Ther aff syer salmon visæ, Omnis sapiencia a domino deo est etc. Al snylhet oc visdom er aff gut aluoldustæ Oc aff hanum hauer hun e . varet . oc er e . forudhæn[ende] Ther foræ kyeristæ vennæ, at guth er vor herræ oc vor koningh, Bether taa hannum ath han see os miskundælighæ, oc forty at woræ orth oc woræ tale eræ i hans hanth, oc i hans volth Bether hanum ath han styræ voræ ortdh oc voræ tale, tyll the tyngh os eræ nittelik bodhæ till lyff oc till syell, oc for thy ath al snyllæ er i hans hanth oc i hans voldh, Bether tha hanum at han lyusæ vorth hyertæ

snyllæ bog, Visdommens Bog.

see (3 Lin. f. n.) beting. Nutid af være.

oc vorth samuyth, Oc myk syndughæ meniskæ ath iek matte nogher the orth sygæ ther hanum vorth takkæligh, oc ether vorth tyrttæligh, Oc ther til helser hwer ether iomfru mariæ met en aue maria, Jomfru maria bitæ for oss.

Weniet qui mittendus est, et ipse erit expectatio gen-
cium. the orth kyeristæ venner ther iek sauthæ først aa latynæ for ether, the stanne screuen i en bogh som hether genesis, Ther screuen er aff werylz vphoff, oc then spodæ oc sauthæ then gammel jacob. patriarchæ, for sine Senner aff then helyk andh. thenne dagh hōwtydes i then hellie kirkæ aff ihesus cristus gutzson kom till verdhen, al verdhen til glædhæ oc till fagneth, oc the eræ saa megghet a danskæ, Han kommer ther sanne skall, oc han skall veræ then ther alth folk byther. kyristæ venner vy læsæ trenne vorsherræ tilkom i then hellighæ scriffth, then førstæ er then ther dagh hōwtydes i then hellyæ kirkæ, Ath ihesus cristus gutz sōn kom til verdhen i mygell fatikdom at vi skuldhæ fanghæ aff hans mykell rykdom, Han kom till iordrikæ i trele ham ath han skuldhæ oss frelsæ gyra ther dyeuelss trele varæ for syndhens skild, Han kom till iorryghæ mōghet arm, ath han skullæ oss gōræ righæ i hymmerighæ, Han kom til verdhen at tole sorygh, at vi skullæ fanghæ ewerdelighæ gledhæ, Han kom til verdhen at tole bardhæ oc swythæ, at han skullæ oss frelsæ aff then bardagh oc then swydhæ, ther vy varæ skildighæ at tole ewynnæligh for syndhen i hellwidhes pynæ, Han kom till iordryghæ oc loth sik fōdhæ at vi skullæ annen synnæ fōdhes til dōpelsæ i fathers naffn sōn oc then heligæ andhtz, till e vynnæligh salligheth, se mynæ kyræ venner her thet førstæ vors herræ til kom, ther allæ retwisæ men aff vereltz vphoff patriarche, prophete, oc konningæ, hopætes til at frem skuldhæ komme, soo som vor herræ

bardhæ, bardagh, Slag.

thenne (Lin. 10) rett. f. ther.

sygher selluff i then helighæ lest, Beati oculi etc. salyghæ eræ the øghen ther thet ser ther i se, oc the øren ther thet høræ thet i høræ, sanelighæ sygher iek thet ether at manghæ konninghæ oc mangæ prophete oc manghæ retwisæ men gyrides til at se thet ther i se, oc høræ thet i høræ, Kyrestæ venner, the helighæ men ther i moyses low voræ the hopedhes mōghet til vors herræ tilkommelsæ, soo som the godæ heligæ prophete scribe selwe aff, Ath moyses taledhæ til vor herræ oc sadhæ soo, Obsecro domine etc. Jek beth tegh herræ . sendh then ther tu skalth sendæ ath frelsæ tith folk, David konigh øptæ til vor herræ oc sawdæ soo, Domine inclina etc. Herræ ney nøther hemmelen, oc kom nether til voss, Oc annen steth seyer han soo, Eccita domine potenciam tuam et veni herræ lath vpp (tith) voldh oc kom til oss, the voss thyn miskundh oc giff oss thyn saligheth, the oss tyth anlethæ thaa vordhæ vy hele, Sosom ysaïas propheta øpthæ oc til vor herræ oc sawdhæ soo, guth gawæ thet herræ ath thu vilhæ ladhæ ryfnæ hemmelyn, oc faræ nyth til oss, oc then helyghæ Symeon ther lesten syer aff, han (hadæ) swo mygyl gyræ till worss herræ til kom, at han fek swor aff then heligh andh, at han skullæ aldhri frestæ dōdh i iordrigæ før en han haffdhæ seth gutz (søn) met syn kōdlichæ øghen, oc fordhy togh han hanum sydhen blidæligæ i synæ armæ oc sawdhæ swo ther han soo hanum herræ nu lather thu thyn tyenestæman borth met frydh, Forthy at myn øghen hauer seth tyn saligheth, thet synæthæ lyws ther tu hauer lyusth all verdhen met till dywdh oc fāfneth, Se kyeristæ vynner her er thet fōrstæ vorsherræ tilkom ther serligæ vor iethet, Abraham oc David konigh, oc fulkommen vor then heligh jwlæ nath othæ thæræ han loth sik fōdhæ, aff syn synædhæ mother iomfruæ sancte marie All verdhen til gledhæ oc til saligheth

Then annen worss herræ til kom ther lesæ wi aff, i hellia scripffth, ther syer wor herræ aff i en bogh, som hedher apochalipsis (johannes) Ecce sto etc. see syer wor herræ, iegh stanner for hwerss mantz dør oc clapper vppoo, i hoo som vpp lather for mek tha skall iegh yn gongæ till hanum, Se kieristæ wanner, wor herræ clapper nw oo hwerss mantz dør, thet er hwer cristen menniskes hyerthæ oc hwerss mantz samwith, Sell er then man thet worth fødth i werdhen, ther slik herræ oc slik husbondhæ lather yn andhæligæ till sek, oc hether hanum soo i ior-righæ, at han for ewynnaligæ hether i hymmærigæ, See kiræ wanner, aff then annen anelighæ tilkom, ther kom til mannen, ther vil iek ether nw ey lenger mødhæ.

Then tridia worss herræ tilkom ta læssæ wi i then heligæ scriffth, thet er then reteligæ til kom, ther han skal kommæ til dommen, oc dømæ allæ cristnæ meniskæ hwer efther synæ gerningh, Ther scriwer aff sancte powil oc syer soo, Omnes stabimus etc. Wy skulæ allæ stannæ foræ ihesu cristi domstoll oc ther skal hwer optagæ then løn, som man hauer skildeth meth syn krop i iordrigæ, Then ræligæ stundh tha wordher tha redes then heligæ man, sancte jeronimus, oc sawthæ soo, Siue comedo siue bibo etc. E hwath heller iegh ether eller iegh drikker eller iegh wogher eller iegh sower, Tha tykker meghe som iek hører then rædæligæ luth gellæ foræ mynæ øren, O standher vp dødæ, oc kommer til dommen, Aff thenne tridia tilkom tha syer (wor) herræ i lesten, ath then tydh han kommer til domen oc skal dømæ allæ menniskæ, tha wiser han .aa. syn høyræ handh allæ ræththæ men oc allæ gothæ oc allæ the hans [williæ] have giorth i jordrighæ, Oc the ondhæ folk ther dyewelen hawæ tyenth i werdhen, The wises tha ower hans winstræ handh, Oc syer wor herræ tha til the ower hans winstre han æræ, gangher

borth i forbannædæ folk i then ewynnælighæ illdh, ther dyewellen er both, oc hans ænglæ, Jek war hungru i gawæ mek ey math, jek war tirstu i gawæ mek ey drikkæ, jek wor nøghen i kledhæ mek ey, jek wor gest i togæ mek ey yn, jek wor siuk oc i morkæ huss oc i bedrowelsæ oc i witnethæ megh ey, Tha gor nw borth, J giordhæ thet ey then minstæ mek til hørthæ, tha giordhæ i thet oc ey megh, Tha skall them kommæ then illdh i helwidhæ ther aldhri sluctner, oc then orm skall them edhæ, ther aldhri dør Ther sier wor herræ aff then eldh, dōwtronomio, Ignis accensus est in furore meo etc., Eldhen er vpp tendher i myn wrede, oc han skall brenne ether i heluides grundh, Jhesus cristus gutzøn gemme hwer cristen menniskæ fraa then eldh oc then wredæ, Tha syer gutzøn till the, aa hans høyræ handh eræ, kommer hyth myn sygnedhæ faters børn, Oc tagher thet righæ ther ether er both, aff werdhens ophoff, Jek war hwngru i gawæ mek math, jek war tyrstu i gawæ mek drikkæ, jek war nøghen, i cledhæ mik, i all myn wselheth tha kommæ i til mek, oc wittnedæ mek, Tha swar thet godhæ folk oc sawdæ soo, wor herræ, nar sowæ wi tegh i nøgher nōt oc holpæ tegh, Thaa swarer then sygnethæ dommeræ ihesus cristus, oc syer soo, ther i giordhæ thet en aff mynæ minstæ, thaa giordæ i thet mek, See kieristæ wanner, thaa fanghæ thee then gledhæ ther ysaïas propheta syær aff, Et venient in syon laudantes & leticia sempiterna erit super capita eorum, Gutz folk syer ysaïas propheta skall kommæ till hymmerighes jherusalem, oc ewynnæligh gledhæ skall weræ ower theris howit, thet er thet ath the skulæ see hymmeriges koningh ywer them, e fforwdhen endhæ, thaa fanghæ the then gledhæ ther sancte powel syer aff, ther gath [aldri] øræ fulhørt, oc aldri øwen ful seth oc aldri mantz hyerthæ ful begrywet, then gledhæ, oc then saligheth giwe oss Jhesus

cristus filius dei est super omnia deus benedictus in secula seculorum. Amen.

[J u l e d a g]

Sermo in nativitate domini

Puer natus est nobis etc. Thessæ ordh mynnæ kieræ wenner Jek burdhæ myn tale a latine ffor ether, them screff ysaias prophetæ aff guth søens fødelsæ, ther han sek oss fødde i thennæ heligæ hōwtidh, aff then myldæ mother jomfruæ sancta mariæ, oss all syndegæ menniskæ til gledhæ ok salikhet, Tha screff thennæ heligæ prophetæ mangæ vynther ffor oc sawdhæ, Puer natus est nobis etc. Barnet er oss fōth, oc søyn er oss gywen, thet er gutz sōn thette sygnedhæ barn, Jhesus cristus, san gut oc san man, han er oss fōth, Han war ey fōth for englæ skil i hemmerigæ, forty at the thurthæ thet ey wither, forty athe mystæ aldry gutz wynskapp, Dyeßlæ i helwidæ turthæ thet oc ey wither, forti ath te swllæ soo saræ ath te mwæ aldri nathæ faa, En then selygæ man ther swyghen var aff diewelen, oc gut hafdæ jeth at gōræ nadhæ met hanum, han war mōgith twrtæligh thennæ fødelsæ, Puer natus etc. ihesus cristus gutz sōn thette sygnæthæ barn lot sek oss fødæ for mangæ sagæ oc serlestæs for trennæ sagæ, ther well iek ether aff segæ, Oc han loth sek oss gywæ, oc for trennæ sagæ, Then fōrstæ sak ther gutz [sōn] loth sek fødæ aff iomfruæ sanctæ mariæ, for thet ath han skullæ hele hwer cristen menniskæ i werdhen, bothæ sylen oc croppen, Ther aff saudæ engellen i lesten idagh til iosep, Josep dauitz sōn retz ey, at iek taler til tek, mariam ther tik er giwen thet i henne er fødth, thet er aff then hellich andh, Hun skal fōthæ en sōn, oc thu skalt kallæ hanum ihesus. han

skall hele sith folk . aff tere syndher . at then seligæ man war sywgh i lekommet , Ther syer aff ysaïas propheta . Omne capud langwidum etc. allæ mentz howit werker , Oc allæ mentz hyertæ eræ syrgendæ . fran mansens illiæ oc intil hans iessæ . er ey helnæ ower hanum . Thy syer daut prophetæ soo , Miserere mei domine quoniam infirmus sum Miskunnæ mek herræ forthi at iek er siwk , at mannen er siwk i syelen , Ther syer oc dauid prophetæ aff til wor herræ , Ego dixi domine quoniam infirmus sum etc. , herræ iek hawdæ thette , oc thet er myn ordh , miskunnæ mik herræ , oc lek myn siel , Forty at iek hauer syndhet i mot thegh , thet mannen sywgh bothæ i lekomme oc i syell , thet tydher oss wor herræ self i lesten , Homo quidam descendebat etc. En man syer han for aff iherusalem oc til iericho , oc kom i blandh røueræ oc the røuetæ aff hanum hans kledher , oc slowæ hanum storæ saar , soo at han war ful ner dōth , Kiere wanner , thennæ man ther for fran iherusalem oc yn til iericho , oc kom ibland røweræ , Thet wor adam , wor aldafadher , oc wi allæ sammen meth hanum , ther fullæ aff paradiss , oc thette mørkæ werdhen , oc kommæ ibland ondæ dyefflæ , oc ondæ røueræ , Se kieræ wanner , hwor wmeskwndælighæ the kledhæ hanum aff hans kledher her Thet eræ the (andæligæ) kledher , ther wor herræ kledæ hanum meth i paradiss , Eller the storæ saar ther the settæ vppa hanum , bothæ i lekommæ oc i syell , Thet er nw lanct ath sye aff , Oc tessæ saar mattæ enghen legæ , wthen then alsommektustæ gut , Oc forthi syer prophetæn soo , Sana me domine et sanabor etc. lek mek herræ tha skal iek leghes , gør thu mek hell tha worther iek hell , Se mynæ kieræ wanner Nw kom wor herræ ath hele oss allæ sammen , Soo som then heligæ lest syer aff idagh , Anuncio wobis gaudium magnum etc. ,

lesten syer aff, ath ower marken hoss bethlehem, ther
 hørther gyngæ oc gønthæ theris fee, tha stoth gutz engel
 met møghet lius oc møget skyn, oc sawdhæ til them,
 Jek hwther ether mógell gledæ, thet alt folk worther til
 gledæ, for thy ath at ether er søth i dagh en heleræ, thet er
 cristus ther herræ er, oc han er fōdh i dauidh konninghs
 stadh, thet er i betleem. Ther scriwer sanctæ powel aff
 oc syer saa, Cum venit plenitudo temporis etc. Then
 tidh then fullæ timæ kom, ther gut father hafthæ foræ
 seeth, thaa sendæ gut syn sōn, fōdh aff en quinnæ oc
 giortæ efther loghen, at han skullæ allæ hellæ, see kiæræ
 yenner, nw hauæ i thet førstæ, Then annen sagh, at han
 skullæ lywsæ all werdhen oc driwæ borth thet synds mōrk,
 ther gik ower all werdhen, Aff tessæ mōrk syeær Ysaïas
 prophetæ aff, Ecce tenebræ operient terram et calligo popu-
 lum, mōrkhet ower all verden oc mwlnhet ower alt folket,
 David prophetæ Deus meus illumina tenebras, Tu ther
 myn gut est lyws myt mōrk, Ther til at thakæ borth
 tetthæ mwln oc thesse mōrk tha loth ihesus christus segh
 fōthæ idagh ath han skullæ væræ vorth lius, Som han
 sier i lesten i dagh, Ego sum lux mundi, jek er verdens
 lius, Qui sequitur me non ambulat in tenebris etc. hwo
 sem mek folgher han skal ey gaa i mōrk, men han skal
 hauæ lyfsens lius ther aldri slikkes, Ysaïas prophetæ
 Populus qui ambulat in tenebris vidit lucem magnam,
 Thet folk ther gigh i mōrket thet saa eth møghet stort
 lius, En thesse folk som waræ i helwidhæ som gothæ waræ,
 the synghæ aff thette lius, Som ysaïas prophetæ sier, Habi-
 tantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis, The
 ther bothæ i thet rigæ ther dōtz skuggæ gyk ouer, the
 fyngæ aff thet lius, Som dauid sier i salteren, Benedictus
 qui venit in nomine domini, Sygnet er then ther kom i
 wors herra nafn, Sanctus johannes han scriuer ther aff,
 Erat lux vera etc. han war thet sennæ lius, ther liuser

allæ menniskæ, ther kommer i verden, thet er thet sygnætæ lius ther i dagh tendes vpp i betleem, Som wor ihesus cristus gutzøn, Ther iomfru sanctæ mariæ sødhæ i dagh, ther bothæ er hymmærikes oc iorrighes lius oc en liustæ i heluidhæ, Then tridiæ sagh, Ath han skullæ ledhæ them till hymmæriges glethe, allæ the ther hanum wildæ tyænæ oc efther folghæ i iordrigæ met gothæ gerninger, Som han scriuer i lesten i dagd, Qui mihi ministrat me sequetur etc. hwo som mek tiener han skal følgæ megh, oc ther som iek er, ther skal myn tienestæman væræ, Oc hoo som mek tiener, thæ skal myn heligæ fater tienæ hanum i hymærigess righæ, For tesse trenne sagæ loth ihesus cristus segh (os) fothæ, Et filius datus est nobis, oc gutz søn sier propheten wor oss gyuen, oc for trennæ sagæ, først at han skullæ owertagæ sygh allæ varæ synder, oc all var onskapp, Som ysaïas sier, Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum, Guth fater tok ouer sek allæ waræ synder oc all vor onskapp, Vere languores nostros ipse tulit, Sennæligæ all vor onscapp togh han bort, oc all wor siugdom thaa bar han paa sek oc pintæ them allæ paa corset met segh, Soo som sancte pouell syer, Oc sanctus ambrosius sier oc saa et søth orth till wor herræ, Que te vicit clemencia ut feres nostra crimina, herræ ihesus sier han, huat milhet hun for van tegh, thet tu skullæ bæræ vor onskapp at thu skuldæ tolæ then grumæ dødth, at tu skullæ løssæ oss aff then ewynnælich dōth, Thet annet at gutz søn wor oss gyuen, for thet at han skullæ væræ en meglæræ mellom gut oc mennesken, oc fangæ menesken then frith ighen ther haffdhæ myst for syndhen skill, At ihesus cristus skuldæ goræ mennesken sat veth gut, ther sier sancte pael aff, Deus erat in cristo etc. gut wor ynnen ihesus cristus, for at ihesus cristus var bothæ san gut oc san man, oc han skaptæ mennesken vet segh, At frith kom i werdhen ther

siunghæ the heligæ ænglæ aff i nat Oc sie, Gloria in excelsis deo etc. Dywth oc æræ voræ then høgestæ gut almektustæ, Oc frit waræ met menneskæ i iordrigæ, Thet tridix gutz sön wor oss gywen, at han skullæ gywæ oss then verdighet at wi mugæ wære hans syzkæn, oc at wi mugæ wære hans börn, oc mugæ wære hans arwyngæ om wi willæ selwæ, wy læsæ saa i then heligæ lest, at wor herræ ihesus cristus war i et huss, oc predikethæ oc kiendhæ enthæ thet thom war tyrtælicth, thaa kom en oc sautæ se tyn mother oc tynæ brother, standhæ vthæ, oc lethæ at tegh, thaa løftæ han synnæ miskundæligæ øghen vpp, oc sathæ soo, Amen dico vobis etc. sannæligæ sier iek ether thet, at huo som gør myn heligæ faters willia, han er mek bothæ mother oc brother, oc syster, At wi mugæ gutz börn wære, Ther sier sanctus Johannes ewangeliste aff, Quot-quot autem receperunt eum etc, Allæ the ther tok wyth gutz sön, tha gaff han them wol at wære gutz börn, The ther tro opaa hans sygnætæ naffn, At han gaff os wol at veræ arffyngæ, ther sier sancte pouel aff, Quot si filii et heredes etc. Eræ wi gutz börn, thaa æræ wi gutz arwyngæ, ia sier han wy æræ gutz arwyngæ, oc wi skulæ tagæ arff, met ihesus cristus hans synætæ sön, Ther hauæ wi the tre sagæ, ther gutz sön wor oss giwen foræ, først at han togh all wor onskapp bort oc at han wor en meklere mellom gut oc meniskæ oc at han giorthæ oss arwingæ i hymærigæ met sek self, see kieræ venner i dag loth wor herræ ihesus cristus sek fothæ, vnder lowen, oc os willæ giues idagh

[N y å r s d a g]

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer vocatum est nomen eius ihesus etc. Then helligæ lest ther i dagh wor lesen i then heliæ kirkæ, Sythen othæ dagæ woræ fulkommen, at wor herræ skulæ om kryng skeres,

Tha vort hans nafn kallet ihesus, oc aff thet wort han kallet aff ængelyn, for han kom i syn moters benedide lyff, ther aff sier ewangelistæn, Oc holdhæ wi hōtith aff thet, at wor herræ gaffs naffn i dagh, oc kalles ihesus, Aff then forstæ hōwtith skulæ wi andæligæ gledes idag, forty at wor herræ wort fød fatek i iordrigæ, at han skullæ os gōræ rygæ i hymærikæ, Som prophetæn sier, Circumcidite corda vestra etc. omkringh skerer etert hiertæ allæ meniskæ. Sanctæ Pouel sier, Benedictus deus et pater domini nostri ihesu cristi etc. welseynet sie gut sōn, welsynet gut father vor herræ, oc wor gut ihesus cristus ther father ower all miskund oc gut ower all howswalelsæ ther oss swaler aff all war drōwelsæ etc.

[Jomfru Marias Fødselsdag, 8. Sept.]

Que est ista que progreditur quasi aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis vt castrorum acies ordinata etc. Jhesus cristi frith etc. keræ venner Te ordh iek begyntæ myn talæ a latinæ for ether, the eræ screffnæ i en bok ther then heligæ andh dictadæ self ther scriuer salmon visæ aff, oc er saa mōghet at sie oc vth at tydhæ for ether, At Alt hymmæriges herskapp vndræ pa thennæ synæthæ iomfruæ sancta maria hennes verdighet oc fauerhet os hennes mangæfall dyther ther hun fødes met i dag oc the sie tessæ orth oc the eræ saa mōghet a danskæ, Hvo er thennæ ther frem gōr, soo som er op-rynnennæ dag gry eller en morgenstiernæ, wen som monæ, vthwoldh som soll, rædæligh som skibet skaræ til strydh, Hvo thennæ jomfruæ er, ther sier scriffthen aff, thet hun er jomfruæ ower allæ jomfruær, oc hymmærikes drotnigh oc ewygh gutz søns mother, Hun er then jomfruæ Ysaia prophetæ sier aff, Ecce virgo concipiet et pariet, se sier

sie (Lin. 10), anderledes kan her neppe læses (jf. S. 443 Lin. 6 f. n.). Med rødt Blæk er der skrevet et *O* ovenpå Ordet.

han, en iomfru skall fothæ en søn hun er then iomfruæ ther iheremias prophetæ sauthæ aff, Nouum faciet dominus super terram, wor herræ sier han, skall gøre en ny thingh i werdhen, En quinnæ skall lykkæ en man i sith lyff, Thet er hun ther botæ luctæ gut oc man i sith benedidhæ lyff, hun er then stiernæ ther rethwissoll fodbæ vth aff sik, Hun er then jomfruæ ther fodbæ syn eghen father, Hun er then iomfruæ ther englen sautæ till, Hell maria full met nadhæ gut er met tek, Oc ther effther sautæ han, Rez ey maria thu hauer fanghet nathæ met gut, Thennæ syguæthæ iomfruæ gik frem i werdhen i dagh, all werdhen till glethæ oc salighet, swoo som then hellighæ kirkæ syungher aff i dagh, Natiuitas tua etc. Thyn fodelsæ sier then heligæ kirkæ Ther bothæ er iomfruæ oc gutz mother huthætæ i dagh gledhæ ouer all werdhen forthy ath aff tegh er vpp rundhen en retwisæ soll ihesus cristus wor herræ, Ther løstæ fordømsæ, gaff synelsæ, skiendhæ dothen, oc gaff oss ewynnæligæ lyff, Thennæ synethæ iomfruæ sancta maria hun gyk frem i manghæ handhæ tyng, oc serlestes i treunnæ hannæ først i thet ath hun war fodbæ aff thet edlestæ byrth oc aff thet etlestæ bloth, ther war i all werdhen, thet war aff helighæ patriarche, oc aff helighæ prophetæ, oc aff helighæ konghæ, Oc ther aff synngher then helighæ kirkæ idagh, oc sier swoo, Natiuitas gloriose virginis marie etc. Thennæ dyræ iomfruæ, hennæ fodelsæ er aff abrahams slecth, hun er vpp runnen aff then werdustæ slecth ther i alt israelss folk wor, aff thet edlæ dauid koninghs slecth, Then annen fremgongh ther iomfruæ sanctæ mariæ gik frem for allæ, thet er then werdighet, ther hun hauer for allæ menniskæ, sier salmon visæ aff Multe filie syon congregauerunt diuicias, sed tu sola sancta maria super gressa es vniuersas etc. manghæ dotther sier han, sankkædhæ sammen rykdom, en thu iomfru sanctæ maria thu gikt frem ouer allæ, Then tridiæ fremgongh, ther iomfruæ sancta

maria haffdhæ for allæ t[het] er thet at hun wor opphøghet yuer allæ creaturæ, bothæ i lekomæ oc i siel, ouer allæ englæ kor, i hymmærikes righæs æræ, Aff then æræ sier sanctus bernardus *Quantum enim glorie in terris est adepta preceteris . tantum et in celis optinet glorie singularis,* Swo som jomfruæ maria fek en syndherlik glethæ oc eræ her i iordrighæ for allæ, suoo fek hun oc en synderlik glethæ oc æræ i hymmærichæ for allæ, *Que est ista etc.* Suoo som en morghestiernæ er en mekleræ mellom nathen oc daghen, soo er oc iomfruæ sancta maria niellom synduæ menniskæ oc synædhæ søn ihesus cristus, Oc serlestes thee ther hennæ tyænæ, her i werdhen, Morghestyernen fordriuor borth mørket, oc ther oss daghen, oc lius, Soo fœrdreff oc iomfruæ maria borth thet grynmæ mørk, ther yuer all werdhen gyk, oc thedhæ oss daghen, oc sœdhæ oss thet synædhæ barn oc thet lius, ther liuser allæ menniskæ paa iordhen, soo som fuglæ glethes veth morghestiernen, So gletes oc allæ ænghælæ i hymmærichæ, forthy at meth hennæ skullæ vpp bygghes thet ænglæ kor, ther nedher var fallet af hymmærichæ. *Pulchra ut luna etc.*, hun fagher som monæ sier han, thet iomfruæ sancta maria hun er fagher oc deylek bothæ i lekomæ oc i siel, Ther aff sier wor herræ selleff, *Tota pulchra es amica mea etc.* ther (er) alt faghert oc deylikt ther (tu) est aff, myn kieræ vyn oc myn kieræ mother, oc enghen vrensel er ynne tek, Aff hennes fauerhet sier sanctus anselmus aff, *O maria quam pulchra es ad uidendum . amabilis ad contemplandum. delectabilis ad amandum,* O maria huat tu est fagher ath see vppaa, oc elskælik at tenkæ vppaa, oc lystælik ad elskæ. Aff hennues feyrindhæ sier sanctus bernardus, *Que enim hec virgo tam sancta quam venire dignaretur spiritus sanctus, que tam speciosa vt eam sibi deus eligerat sponsam que tam castam vt esse posset virgo post partum etc.* Huilken mundhæ thennæ iomfruæ

weræ sier han, ther suo helligh er ath then hellighæ andh loth sek weræ verdygh til at kommæ vthy hennæ benedidhæ lyff, soo sawer sier han, at gut almektustæ willæ bennæ welliæ sik vth till bruth, soo ren at hun wor jomfruæ effther barn byrdh, Jomfru maria moo wel likes veth monen, førstæ monen han er swller thaa er han feyerst ath see, swaa wor oc iomfruæ maria ther hun wor meth synæthæ søn ihesum cristum, Monen tagher oc (sit) lius aff solen, soo tok oc iomfruæ maria sit lius aff sin syn synæthæ søn, oc liuser yuer all verdhen, Electa vt sol etc. Hun er vth woldh som soll, jomfruæ maria hun maa well likness veth solen, for manghæ saghæ, solen sydher høyth i hymmelen ouer allæ andhræ planether, solen gaar oc frem möghet klar, Soo gik oc jomfruæ maria frem met mögell stor klar leffneth, (soo) sier wor herræ, virgo prudentissima etc. Thu wisestæ oc skönistæ iomfruæ tu gangher frem, som en morghen stiernæ, thet möghet skiendhæ. nu kaller vppaa thennæ synædhæ iomfruæ sancta maria, ath hun mathæ oss oc meskundhæ oc bethæ for oss idagh, forthy at thet er hennes synæthæ fødelsæ dag, ther all verdhen fek glethæ oc salikhet aff, swo gywæ hun oss ewynælighæ glethæ i hymmærikæ met syn benedithæ søn, ther welsynæth er e forundhen endhæ in secula seculorum. Amen.

[Brudstykke af en Skriftetale]

Probat se homo, et de calice bibat etc. Prouer oc rensæ huert sith samwith, fyr en han gor till worsherræ borth at taghæ hans helighæ legomæ i dagh, Meth tessæ ordh varer oss ewangelisten ath wi skulæ renæ weræ gen thennæ helighæ timæ, Thet førstæ wi skulæ wort samwith rensæ met, thet er contricio cordis etc. thet er hiertæ

ruelsæ, oc sukkæ oc grædhæ oc ruæ . . sæ ynnæn wort hierthæ, huat wy hauæ tenkt taleth eller gorth, thet ther syndælikt ær, ther sier wor herræ Qua hora ingemuerit peccator etc. hwilken en timæ ther syndugh menniskæ river sine syndher, all hans onskapp ther han hauer giorth, skall mek aldri mer mynnes. Thet annet at wi skulæ worth samwith rensæ met, thet er recta confessio, thet er reth scrifthæ moll, Som wor herræ sier selleff, Siquis confitebitur me coram hominibus etc. Huo som mek vether gaar for meniskæ, iek skal hanum vether kennæ for myn hellia father i hymmærigthæ. Reth scrifthæmoll hauer mōghet stor dydh, først for hun frelser sielen aff heluedhis pynæ, Paradysum aperiet, Hun lather vpp paredyss, hun lether hennæ yntil hymærigess glethæ, hun scriuer hennæ werdygh i ænglæ samnet. Thet trydiæ at wi skulæ wort samwit rensæ, Thet er satisfactio o[perum], Thet er gothæ gerninghæ, ther wy skulæ waræ syndher bethræ met. Her sier apostelen aff, Dum thempus habemus operum bonorum ad omnes, Methen wy hauæ timen till adh gōræ goth, oc goth thet er retwist, for hwilken som manzens gerningher eræ, the skulæ sōlghæ hanum, ther han hethen farr aff thennæ syndyghæ werdhen. Forthy sier ewangelisten saa, opera enim illorum secuntur illos, theræ gerninghæ skulæ them sōlghæ. Aff mannens gerninghæ sier sanctus bernardus, Tu nos fecisti nos tua facta sumus non te deserimus etc., thu giordhæ os, wy eræ thynæ gerningher, wy lathæ thek ey, wy skulæ tek sōlghæ e huarth thu far. Thet iiij wy skulæ wart samwith met rensæ, thet er then gōmmæ ther menyskæ skal hauæ vppaa sek ath [han] skall ey syndhæ, hwar till du[ger] menniskæ bethringh for syndher [th]ee han hauer fōr giorth, vdhen han va[rer] sek fremdeles for syndhen. Saa

4. fra Præstegården.

Håndskriftet, hvori ovenstaaende Homilier findes, er defect, og slutter med Stykket af en Skriftetale. Det er således ikke usandsynligt, at det kan have indeholdt flere Prædikener. Til en lille Erstatning for det tabte, være det Meddelelsen tilladt af en anden Kilde at levere et Par Småoptegnelser, der vel noget uegenlig kan kaldes "Kirkelevninger", men er dog ikke langt derfra, da Præstegården gjerne ligger i Nærheden af Kirken. I en Pakke på det store kongl. Bibliothek (Gl. Saml. Nr. 1071 fol.), der indeholder adskilligt henhørende til Literaturhistorien, findes blandt andet to Sedle, af hvilke den ene indeholder en Fortegnelse på Præsten Mikkel Indbo i Købeløv på Falster. Denne Mikkel Pedersen var den sidste katholske Præst i Købeløv; han resignerede 1536 til Fordel for Eftermanden Peder Bertelsen. I Rhodes Lollands Historie (Side 176) kaldes han Provst og Officialis, og der tilføjes at han "skal have været en ret Enkratit, i det han skyede Ægtestand, drak aldrig Vin eller stærk Drik og spiste ikke Kjød". Jeg skal lade usagt, hvorfra Rhode har den Efterretning; men at han skyede Ægtestanden, er da intet der særlig udmærker ham for hans samtidige Embedsbrødre, og drak han ikke Vin eller spiste Kjød, så må man tro at han har trøstet sig med at spise Flesk og drikke Æl til, naar man ser efterstående Liste:

Thette efter^{ne} gotz fands tiil Her Michils i
Køffuele

Førsth ij dyner en mett ett	ij hoffuid dyner en mett ett
bloueuiddt vor oc en mett	bloueuiddt vor, oc en mett
ett huiidt vor,	ett huiidt vor,

ij seng klede,	ijj skollæ,
ijj laghen,	ij stoffue,
i pude,	ett boer iij alne langt
i pryss kisthe ¹⁾ ,	vi tnr. øl,
en røgge kiste ²⁾ ,	xvi sider flesk,
ijj mwller ³⁾ ,	i øl fjerd. lammekødt,
ett fodladt mett lencher,	ij benche dyner,
end handkloffue,	en bloueuidt dyne,
ett tomtt folleboer ⁴⁾ ,	en hoffuidt dyne mett ett
ij benchekledher,	huidt vor,
en drette dugh iij alne langh,	en tre sengh,
en yldt skæ,	ett laghen,
en lyse staghe mett en pissue,	ij benche diner,
iiij høndher,	en folle stoel ⁴⁾ ,
en luct stoel,	ett løffuekar ⁵⁾ ,
$\frac{1}{2}$ fj. smør,	ett meyiern,
$1\frac{1}{2}$ tn. goskødt,	ijj drette motther,

¹⁾ I Fortegnelsen over Aslak Bolts Bohave (Ny D. Mag. I S. 3 ff.) forekommer oftere (S. 4. 5. 6. 7.) *pryzsk kiste*, ligesom også (S. 7) *pryzsk bord*; S. 4 tilføjes som Oplysning: "dette Ord (*pryzsk*) synes her og siden ikke såmeget at betegne det Sted hvorfra Kisten var kommet (preussisk?), som Måden hvorpå den var arbejdet. Måske det skal betyde *indlagt* eller *udhugget*". — At man har tænkt på det mulig kunde betyde *preussisk*, grunder sig på at det i denne Liste findes omgivet af Udtryk som *engis* (engelsk) *clædhe*, *amsterdamst*, *hollanzst*.

²⁾ I en Inventarie-Liste fra Helsingborg Slot 1537 (D. Mag. II. S. 51) nævnes *en rygget Kyste*, i en lignende fra Kokkedal i Jylland 1492 (D. Mag. V. S. 214) *en stoor Røgghe Kiisthe*.

³⁾ Håndbækkener.

⁴⁾ Ligesom her nævnes *folle-boer* (jf. D. Mag. II. S. 148. V. S. 214.) og *folle-stoel*, således træffer man også hos Prioren i St. Knuds Kloster i Odense Christen Poulsen 1571: *Folde-Benk* (D. Mag. II. S. 82) og *Foel-Kiste* (D. M. II. S. 81).

⁵⁾ Vaskekar.

xiiij bœsthe ⁶⁾ flesk,	ijj olden dyner,
ett meyiern mett ald sytt	v laghen,
retskaff,	ett teppen.
viiij scep. homle,	ij sengklede,
en homle sech,	ij tresenghe.
vij osthe,	en thin stoff.
i tn. malt,	ett dyen troff,
ij pund ix sep. torsken ruff,	ij soldt,
vij scep. huede,	en brenmer tn. fwld aff
ijj scep. bøner.	fjederæ ⁷⁾ ,
ij smale tnr. salt,	½ lesth thomme tnr.
en sœnwpe qwern,	ij gamle lagen,
en hegle,	ett sengklede,
iiij stolle,	en handt panne,
ijj grydher,	en olden dyne,
en pante gryde,	ij farebøgher ⁸⁾ ,
en fierdings kedel,	ijj prediche bøgher,
en spands kedel,	en diwrnal ⁹⁾ ,
en rœsth,	formularium instrumento-
en then kandhæ,	rum ¹⁰⁾ ,
ett helt brœgge rede,	en kiedel krogh,
ij hede ringe,	ij par plow iern,
iiij klipte skindt,	ij øxer,
en traffue hamp,	ij dughe huer iij alne lang,
en traffue hœr,	iiij skoler,
½ pundt vnt malt,	iiij knaffue stoff ¹¹⁾ ,

⁶⁾ Skinker.

⁷⁾ eller måske *fjederæw* (Fjeder-Ru) Dun.

⁸⁾ en *Farebog* er det danske Navn på *Breviarium*.

⁹⁾ *Diurnalet* indeholdt de *daglige* Bønner og Hymner, til privat Opbyggelse; undertiden bruges Navnet ensbetydende med *Breviarium*.

¹⁰⁾ formodentlig en Håndbog i den kanoniske Ret.

¹¹⁾ *Knabe-Stobe* og *Knabe-Fade* modsættes gjerne *Herre-Stobe* og *Herre-Fade*, altså en ringere eller mindre Sort Drikkekar; jf. D. Mag. 11. 50. 148. V. 213.

vj røde kandher,	xii faer,
ix bøtther,	x swin pa egelindt ¹²⁾ ,
½ lesth stande tønner,	x gamle swin,
xviiij ferdig drefte stude,	xxx gryse sma oc storæ,
iiij vnge stude,	ij vogne,
xiiij kør,	en plow harffuæ,
en kaa slaghen,	ij ferdig hamle ¹³⁾ ,
iiij kaa nødt,	viiij swin i skoffuen,
v kalffue,	ij sadelle,
en tyr,	i betzel,
vij hesthe,	i pundt i tn. ruff soidt,
en gra fole,	ett stort skaff.
iiij øgh,	

Den anden af de omtalte Sedle er følgende Bogliste:

Cronica mundi	Psalterium dauiticum
Sermones meffret ¹⁴⁾	Reuelationes birgitte ¹⁷⁾
Corona marie ¹⁵⁾	Tractatus sacerdotales
Albertus magnus ¹⁶⁾	

¹²⁾ Ti Svin på *Stien*.

¹³⁾ To fede Beder.

¹⁴⁾ *Meffret* el. Mefferth var Presbyter ved en Kirke i Leipzig v. 1443. Hans Prædikensamling, der bærer Navn af "hortulus reginæ sive sermones de sanctis etc." er trykt 1479 o. fl. Gange.

¹⁵⁾ Man har både "Corona beatæ virginis Mariæ", "Corona mistica beatæ Mariæ virginis gloriosæ" og "Corona rosacea Christi-feræ Mariæ", Opbyggelsesbøger, der alle gå ud på at forherlige Herrens Moder.

¹⁶⁾ Alberti magni "sermones de tempore" var trykt i Cøln 1474.

¹⁷⁾ Den hellige Birgittes Åbenbaringer var trykt i Rom 1486.

Sermones de aduentu qua-	Biblia
dragesimalis ¹⁸⁾	Fasciculus temporum ²³⁾
Sermones pomerii ¹⁹⁾	Herbarius ²⁴⁾
Discipulus ²⁰⁾	Och i messæ redhæ met
Speculum exemplorum ²¹⁾	i patsse ²⁵⁾
Mariale seu sermones de	
beata virgine ²²⁾	

Thette for^{de} gots hæffwer ieg at forwaræ tiil troer
hendhæ aff Her Hanss iepssøn som han sendhæ megh

¹⁸⁾ skal måske være "sermones de adventu et quadragesima"; under dette Navn haves en Prædiken-Samling af en Italiener, Robert Caracciolo, for sin Veltalenheds Skyld kaldt "Paulus Secundus".

¹⁹⁾ Pomerium sermonum de beata virgine vel stellarium coronæ beatæ virginis, er en Postil af Franciscaneren Pelbartus de Themesvar, trykt 1504. Jf. Peder Plades "En nøttelig Bog om St. Peders Skib" fol. K, hvor "*Pomerius*" også nævnes som en Forfatter.

²⁰⁾ Discipulus o: Dominikaner-Munken Johannes Herolt, berømt for Veltalenhed, levede i det 15de Århundrede; hans Jærtegnspostil "Sermones de tempore et sanetis cum promptuario exemplorum" oplevede mange Oplag.

²¹⁾ En *Jærtegn*s-Samling, hvoraf man har forskellige fra det 15de Århundrede.

²²⁾ Forfatteren af "Mariale seu sermones de beata virgine" er Jacobus de Voragine; Bogen er trykt i Paris 1503.

²³⁾ En bekjendt Verdenskrønike af en tysk Cartheuser-Munk, Werner Rolewinck, blev utallige Gange trykt, er oversat på fransk, hollandsk og tysk, og anføres flere Gange af Kr. Pedersen i hans Krøniker.

²⁴⁾ En Urte- og Lægebog, der var meget udbredt i Middelalderen; den er trykt i Mains 1484, prydet med Afbildninger af de helbredende Urter.

²⁵⁾ *Messe-Rede* er Messe-Klædning; *patsse* en Fordrejelse af det lat. *patena*, Brød-Disken til den hellige Nadvere.

Quod ego Simon Petrus protestor manu propria pro sigillo scripta sunt hec Vardis 1525 feria tertia Rogationum.

Præsten Hans Jeppesen er ubekjendt, og ligeledes den Simon Pedersen til hvem han betroede sine Bøger; men det er vel ikke usandsynligt at de begge have boet i Varde, hvor denne Liste er skrevet, Tirsdagen (feria tertia) efter Dominica *rogationum* (femte Søndag efter Påske) 1525, d: 23. Maj.

Nedenunder er sat et Segl, formodenlig Simons, men Indskriften er ikke længer læselig.
